

YAZIN EĞİTİMİ-ÇOCUK VE GENÇLİK YAZINININ EĞİTİMDEKİ İŞLEVİ

Hikmet ASUTAY*

Özet

Burada, yazın eğitiminin gerekliliğinden yola çıkarak, geleneksel ezberci öğrenim ve öğretim yerine, düşünen ve sorgulayan, üretime dönük ve hedef-kitle odaklı bir yaklaşımla daha verimli olabilecek yazın dersleri tartışmasına girmeye çalışacağım. Bu anlamda öneri olarak ele alacağım konu Çocuk Ve Gençlik Yazınıdır. Bu yazının derslerdeki işlevine değinmeye çalışacağım. Yine bu yazın içersinde derslerde yararlanmak üzere eser seçiminde göz önünde bulundurulması gereken ölçütlerden de söz etmeye çalışacağım.

Anahtar Kelime: Çocuk ve gençlik yazını, yazın eğitimi, yazın ders programları.

Zusammenfassung

Kinder-und Jugendliteratur und Paedagogik

Vorliegende Arbeit beträgt das Schwerpunkt Kinder- und Jugendliteratur und bzw. die Relation zwischen Pädagogik und Kinder- und Jugendliteratur. Es geht darum, dass sich die Kinder- und Jugendliteratur als ein materiales Bereich im Curriculum befinden soll. In dem Sinn beträgt sich dieses Bereich mehr Bedeutung als ein Mittel für Lesesozialisation. Hier zu erleutene Diskussion ist natürlich nicht nur pädagogische, sondern auch ästhetische befragungen, die in den letzten Jahren in den Diskussionen um Curriculum stattfindet.

Schlüsselwörter *Kinder-und Jugendliteratur, Literarische Sozialisation, Lesesozialisation, Curriculum.*

* Ar. Gör.: Trakya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yabancı Diller Eğitimi Bölümü Almanca ABD.

Yazın Eğitimi

Yazın Eğitimi kuşkusuz düşünen, sorgulayan, araştıran nitelikli birey yetiştiriminde çok önemli görev ve roller üstlenir. Yazın Eğitiminden anlaşılması gereken yalnızca bir bilgi yığmacası olarak yazın, yazınbilim veya yazın tarihi değil, *okumak- okuduğunu anlamaktır*. Beyni eğitmektir bir yerde. Daha çok düşünmeye dayalı, okuduğuyla hesaplaşabilen, eleştirel bir yaklaşımla sorgulama yapabilen bir okuma bilinci edinmektir. Okuduklarıyla yaşadığı gerçeklikleri tartmak, çağının ve içinde yaşadığı toplumun sosyal-kültürel sorunlarının farkına varmaktır. Düşünmeyi öğrenmektir bir anlamda. Yalnız bunlarla kalmayıp insancıl ve evrensel değerleri de tanıyıp anlamaktır bence. İnsanı insan yapan unsurları geliştirmektir.

Yazın Eğitimi, insan eğitiminin ayrılmaz bir parçası olarak, onun her döneminde önemli bir yer tutar. Bilinçli bir okuma edimine ve genel anlamda yazına geçişte, eğitim süreci içerisinde birçok aşamalar vardır. Bu noktada Çocuk ve Gençlik Yazını bir geçiş süreci, bir köprü olarak da düşünebiliriz. Eğitim ve öğretime küçük yaşlarda başlayan hedef kitle için onların dünyasından, kendi gerçekliklerinden yola çıkmak, yani onların diliyle konuşmak, yaklaşım olarak da eğitimin ilkelerindendir.

Değinmeye çalıştığım konu, *Çocuk Ve Gençlik Yazını ile Eğitim-Öğretim ilişkisidir*. Öncelikle Çocuk ve Gençlik Yazını'nın derslerde kullanılmasının gerekliliğini vurgulamak isterim. Ayrıca bu bağlamda ele alınacak eserlerin seçimi de önemli bir sorundur kanımca. Çocuk ve Gençlik Yazını herşeyden önce *hedef-kitle* göz önünde bulundurulduğunda ilgi çekmesi, hedef kitleye ve onun gerçekliğine, dünyasına hitap etmesi açısından önemlidir. Böylelikle Çocuk ve Gençlik Yazını'nın gerek genel anlamda yazın eğitimi içerisinde, gerek yabancı dil derslerinde kullanımı açısından önem taşır. Yabancı dil derslerinde Çocuk Ve Gençlik Yazını'nın yeri, hem hedef kitle açısından, hem de 'yabancı' olanı, 'ötekini' tanımaya çalışmada zengin bir malzeme kaynağı ve iyi bir araç olarak değerlendirilebilir diye düşünüyorum.

Hedef kitleden hareketle, daha çok özdeşleşmeci okuma bilincine sahip, örnek alan, taklit eden bir konumdadır çocuk. Dolayısıyla gördüğü, izlediği ve okuduğu modelleri, iyi- kötü ayırımı bilinci çok gelişmediğinden, örnek alır, onlarla özdeşleşir. Derslerde kullanılacak Çocuk ve Gençlik Yazını eserlerinin seçiminde, metin aracılığı ile sunulan kahraman imgeleri, J.

Krüss'ün eserlerinde öne sürdüğü gibi bir 'Alp' tipi değil de, insancıl, evrensel değerlere sahip ve olumsuz olarak çizilen figür(ler)le bir arada sunulmalıdır. Bu da yöntem olarak okurun/ öğrencinin karşılaştırarak değerlendirme, yorumlama yetisinin geliştirilmesine yardımcı olacaktır sanıyorum.

Çocuk ve Gençlik Yazını, yazın eğitime atılan ilk adımdır bir yerde. Her ulus ya da kültür, kendi değer yargılarını ve normlarını, yetişen genç kuşaklarına vermeye çalışır. Burada amaç önemlidir elbette. Nasıl bir model amaçlanır, hangi örnekler sunulur? Ayrıca irdelenmesi gereken diğer bir konu da sunuş tarzı, yani yaklaşım sorunudur. Sunulan örnek modelden, bu yazın içerisinde öne sürülen figürlerin niteliklerini, onları kahraman yapan eylemlerini anlıyorum. Kahraman kavramı altında hangi nitelikler, ne amaçla toplanmıştır ve bu niteliklerin, çocuğa göreliği ne konumdadır? Bu figürler kime, nasıl sunulmuştur? Kız veya erkek figür nasıl bir yaklaşımla ve hangi ölçütlerle okura sunulmuştur? Hedef kitlenin beklentilerine ne derece yanıt vermektedir? Örnek bir model var mıdır ve varsa hangi değerlerle donatılmış ya da hangi anlamlar yüklenmiştir?

Çocuk ve gençlik yazınından söz ederken, çocuk gerçekliği ya da çocuğun/ gencin dünyası nerededir? Sonuçta bu yazını yetişkinler yazmaktadır. Bu anlamda yazılanlar ne kadar çocuğa/ gence yöneliktir? Onların dünyasına ne kadar yer verilmiştir? Özellikle ders programları açısından düşünüldüğünde, hangi metin, öğrenciye ne kadar uygundur? Bu anlamda *yazın derslerinde ne, nasıl kullanılmalıdır?*

Aydınlanma döneminin totaliter anlayışından günümüzün antiotoriter yaklaşımına gelinceye dek birçok evreler geçirmiştir Çocuk-Gençlik Yazını. Bu süreç içerisinde çocukluk kavramı kimi zaman çoğunluğun azınlığa üstten bakışıyla küçümsenmiş, kimi zaman da buna yakın bir anlayışla dizginler altına alınması gereken(evcilleştirme de denebilir belki), ısrarla büyüklerin yetişkin dünyasına ve düşünce yapısına hazırlanan işlenmemiş, doğal ya da vahşi bir olgu olarak görülmüştür. Bu anlamda eğitilmesi gereken, yetişkinlerin dünyasına hazırlanması öngörülen, kendileri gibi olsun istenen çocukluk kavramına hep bir öğretmen, bir eğitimci gözüyle bakılmıştır uzun bir zaman Bunun yansıması olarak da öğretici yani ağır basan çocuk ve gençlik kitapları yazılmıştır. Öğreticilik düşüncesiyle birlikte, sanatsal kaygı da söz konusu olmuştur bu kez. Öğretici yan ağır bastıkça, eserin estetik yanı ne konuma

gelmektedir, bu denge nasıl kurulmalıdır? Eğitsellik elbette önemlidir ancak eserlerin sanatsal boyutu da göz ardı edilmemelidir.

Yetmişli yıllarda ise tek başına bir varlık olarak çocuk ve çocuk gerçekliğinin benimsenmesi ile birlikte 'Çocuğa Göre'liğin, çocuğun gözüyle bakmanın büyük önem kazandığını görüyoruz. Çocuk-Genç kavramının varlığı artık yalnız başına belli bir önem kazanmaya, kendine özgü yanlarıyla, kendi özellikleriyle kabul edilmeye başlanmıştır. Elbette bunda öğrenci hareketlerinin de büyük etkisi vardır. Böylelikle Çocuk ve Gençlik Yazını'nda çocuğun ve gencin dünyasına daha çok yer verildiğini, daha çok onların gözüyle bakıldığını görebiliyoruz. Buna bağlı olarak antiotoriter, eşitlikçi veya özgürlükçü yaklaşımların gelişimine de tanık oluyoruz.

Ancak bugün artık bir *medya-çocukluğundan* söz edilmektedir. Bu da olumlu değil, daha çok Postman'ın (N. Postmann, 1983) - M. Dahrendorf'un alıntılıdığı üzere) tezine uygun olarak "*Çocukluğun Kayboluşu*" olarak anlaşılmaktadır. Artık büyük ölçüde medyanın sunduğu kahraman modelleri söz konusudur (Özellikle de şiddet içerikli izlencelerde). Oyun oynayan değil, televizyonda sanal oyunlar izleyen çocuk örneğini görüyoruz bugün. Üstelik sokakta oynanan (az da olsa) oyunlar da oldukça değişmiş görünüyor; ekran izlencelerinin bir tekrarı gibi adeta. Sokaktaki oyunlar da şiddet içeriği taşıyor. Çok fazla şiddet, seks ve reklam öğeleri içeren medya oldukça olumsuz etkiler bırakmaktadır çocuk ve gençler üzerinde. Oysa çok yararlı ve verimli bir şekilde yararlanılabilir medyadan. Bu anlamda sınırsız olanaklar var elimizde tam olarak kullanamadığımız. En basiti, ücretsiz olarak pekala kitap reklamları yapılabilir!

Genel Eğitimde Yazının Yeri ve Önemi

İpşiroğlu (1990: 25-34) İstanbul-Silivri'deki konuşmasında '*eleştirel düşünce*' üzerinde odaklaşır. Geleneksel öğrenim ve öğretim alışkanlıklarını eleştirerek yüksek öğretimde nitelik sorununu tartışır. Eğitimi, öğretim yöntemleri, varolan uygulamalar ve sınav sistemi açısından ele alır ve bilgi yığılmacası yerine, yaratıcılığa dayanan bir düşünsel etkinliğin oluşturulması gerektiğini ve birey gelişiminin önemini vurgular. "Öğrenci odaklı eğitim, toplumumuzun özel koşullarından yola çıkacağından, gereksinime göre öğrenciye pek bir şey katmayacak olan kimi dersleri elemek, yerine yeni dersler koymak zorundadır. Sözelimi *öğretmen yetiştiren yüksek öğretim kurumlarında çocuk ve gençlik yazını gibi bir dersin okutulması, geleceğin öğretmenlerinin çocuklara yönelik*

yazını inceleyip eleştirmeleri çok önemlidir," der İpşiroğlu. Daha pek çok kimsenin de savunduğu yaratıcılığa dayanan '*düşünsel etkinliğin*' oluşumu düşüncesi, küçük yaşta başlayan eğitimle mümkün olabilir. Bu bağlamda Çocuk Ve Gençlik Yazını'nın eğitim açısından çok önemli yeri ve işlevi olduğunu vurgulamak gerekir. Sayın (1988), yazın öğretiminin yeniden yapılandırılması gerektiğini savunur ve okur odaklı bir yaklaşım olan alımlama estetiğine dikkatleri çeker. Kuruyazıcı'da (1990: 159-164) Silivri'de yazın eğitiminden yola çıkar ve bilinçli bir yazın eğitimi vererek meslek yaşamında öğrenciye neler kazandırabileceğini tartışır. Kuruyazıcı'ya göre, yazın derslerinde amaç, yazın tarihi bilgisi ezberletmek değil, *okuma bilincinin ve sevgisinin kazandırılması ile eleştirel okuma yetisinin yerleştirilmesi olmalıdır. Okumayı öğretmek aynı zamanda Türkiye'deki yazın eğitiminin de en önemli amacı ve işlevi olmalıdır.* Kuruyazıcı'nın bu görüşü, sanırım yalnız Germanistik alanında değil, ortaöğretim ve genel anlamda eğitim içersinde de büyük önem taşımaktadır. Bilinçli ya da eleştirel okuma bilincine geçişte ve özellikle de okuma sevgisinin kazandırılmasında Çocuk ve Gençlik Yazını'nın üstlendiği *köprü* görevini düşünmek gereklidir. Ders programlarında Çocuk ve Gençlik Yazını'na yer verilerek, eğitim-öğretim etkinlikleri içersinde hayata geçirilmelidir.

Polat'ın önerisi "*öğretmeyi öğretmek*" konusundadır. Öğretmeyi öğretmede bir araç olarak da, özellikle yazın eğitiminde, Çocuk ve Gençlik Yazını düşünülebilir (1993: 199-205). İzmir-Buca'da eğitim ve öğretim etkinliklerinde halen birçok sorunun çözülemediğini belirtirken, *öğrencinin nitelikli yetiştirilmesi* üzerinde özellikle durur. *Hedef kitleyi / öğrenci potansiyelini* çıkış noktası yapan Tapan ile Polat (1995: 93-107) Eskişehir'de ders program ve içeriklerin yapılandırılmasında *hedef kitle*nin son derece önemli olduğunu vurgulamışlardır. Çocuk Ve Gençlik Yazını, bir "*hedef kitle yazını*" olarak düşünüldüğünde, okuma ve yazın edimi bağlamındaki işlevi ve önemi açısından dikkatleri çekmektedir. Böylelikle derslerde Çocuk Ve Gençlik Yazınına yer verilmesi, öğrenci odaklı bir yaklaşımın da ilkelerine uygun olsa gerektir. Bu açıdan bakıldığında, bu yazın türünün yalnızca ortaöğretimde ya da yabancı dil eğitiminde değil, genel anlamda yazın derslerinde ve özellikle de öğretmen yetiştiren eğitim fakültelerinde ne denli işlevsel ve gerekli olduğu anlaşılmaktadır.

Çocuk ve Gençlik Yazınının Eğitimdeki İşlevi

Ondokuzuncu yüzyılda bilim - teknik, toplum, kültür gibi hemen her alanda görülen hızlı gelişmelerle birlikte büyük kentler

oluşmaya başladı. Büyük kentler de doğallıkla beraberinde büyük kent ya da modernizmin, kimlik arayışı, yabancılaşma, parçalanmışlık gibi karakteristik sorunlarını getirmiştir. İktisadi süreç, kapitalizmin oluşumu, çalışma koşullarının ve düzeninin değişmesinden, endüstrileşme sürecinden, aile yapısına, aile bireylerinin kendi içindeki rollerine dek uzanan bir değişimler zinciri yaşanmıştır. Yine bu dönemde taşra kentlerine özgü kalabalık büyük aileler, yerlerini büyük kentlerde anne baba ve çocuk(-lardan)tan oluşan çekirdek aileye bırakmaya başlamıştır. Çekirdek ailede çocuk sayısı azalmış, buna karşın ilgi artmıştır. Ayrıca evlerde bir çocuk odası da oluşturulmaya başlanmıştır. Bu bağlamda ön plana çıkan çocukla birlikte, onun sorunları da önemli yer etmeye başlamıştır, özellikle de eğitim konusunda. Böylelikle çocuğa / çocukluğa karşı bir ilgi belirmiştir; ilgi ve denetim. Çocuk her zaman denetlenmesi gereken bir varlıktır aynı zamanda.

Bu anlamda 'Çocukluk' tarihsel bir olgudur, yani değişkendir. İlgi ve denetim, bir burjuva biçimidir. Bu iki unsuru da içinde barındıran Çocuk ve Gençlik Yazınının kendisi de, çocuğa sunulan ya da öngörülen "yeni eğitim, yeni okul türleri, yeni oyuncak ve giysiler" gibi, bu ilginin bir ifadesidir. Bu dönemin anlayışı ise, daima çocuğu uysallaştırmak ve eğitmektir. Eğitim bir yerde çocuğu yetişkinlerin dünyasına hazırlama, kazandırma, bir bakıma da evcilleştirme aracıdır. Ancak, Çocuk ve Gençlik Yazını herhangi bir ilgi ürünü değil, *çocuğun/ gencin düşünsel gelişimine yardımcı olacak bir alan olarak görülmelidir*

Gençlik Yazını İle Eğitim ilişkisi konusunda M. Dahrendorf (1992: 5-21) eğitimin zaten bu yazının içeriğinde varolan bir element olduğunu savunur ve "Çocuk ve Gençlik Yazını bir tür yazınsal oyun" olarak görmek moda olmuştur, diyerek şu alıntılara yer verir: "Walter Pape (1981), bir *Yazınsal Çocuk Kitabı* oluşturuyor" P. L. Saurer'e (1976:158) göre, "çocuk -gençlik kitapları yalnızca 'edebiyata' geçişi sağlıyor", A. C. Baumgärtner (1976), Çocuk Ve Gençlik Yazını eleştirisinin görevini, bu alanda usta eseri olup olmadığını inceleme olarak niteliyor. Gerhard Haas (1989: 4) Çocuk Ve Gençlik Yazını eğitimin tutsağı olmaktan çıkararak herşeyden önce sanatsal bir biçim olarak görmek istiyor. Heinrich Wolgast (1950); "Das Elend der Jugendliteratur", Gençlik Yazınının kederinden ve sömürülmesinden söz ediyor.

Çocuk ve gençlik yazını öğretici olarak temellendirmek kolay, ancak bu tutum Çocuk Ve Gençlik Yazınının alanını daraltmaktadır, diyor M. Dahrendorf ve ekliyor: "Bu da, bu yazın

türünün görevi ve işlevi ile ne kadar örtüşür? Zira Çocuk ve Gençlik Yazını, yazına ve okumaya kurulan bir köprüdür. Bu anlamda eğitimin amaçları da belirlenmelidir."

Bugün eğitimin bir kriz içersinde bulunduğu görmezlikten gelinemez, diyor M. Dahrendorf. Antitörter bir yaklaşımdan, anti-eğitsel bir devreye geçildiğini vurguluyor ve günümüz çocuk kitaplarıyla ("Konrad, konserve kutusunda" gibi) klasik çocuk yazını örneklerinin sorgulandığını belirtir. Yazarların tutumuna da değinen M. Dahrendorf, Çocuk ve Gençlik Yazını tanımını tartışmasına da girmiş olur. Kimi yazarlar amaç olarak "çocuklar için" yazarken, bazılarının yetişkinlere yönelik yazdıkları çocuklar tarafından okunmaktadır. Bu noktada Çocuk Yazınının "Çocuğa Görelik" ölçütlerini taşımasından çok, çocuklar tarafından anlaşılabilir olması gerektiğini vurgular M. Dahrendorf.

Eğitim, edebiyatın içeriğinde zaten varolan bir elementin kendisi olabilir, diyor M. Dahrendorf (1992), Çocuk bu düzlemde "öğrenen, öğretilerle olgunlaştırılmaya, yetiştirilmeye çalışılan ya da öğrenmek istemeyen, hatta cezalandırılan" konumundadır.

Yine M. Dahrendorf'a göre "birçok eleştirmen eğitsellik ile estetik olanı, birbirini olumsuz etkiledikleri gerekçesiyle bağdaştıramazken, bazıları ise pekala ikisinin bir arada bulunabileceğini savunur. Örneğin Paul Maar ve Ursula Wölfel gibi bazı yazarlar da sanatla eğitimin örtüşüğünü, bir araya getirilebileceğini ileri sürerler. Zira "parmak sallamanın" sanatsal hiçbir yanı yoktur." Ayrıca bir "yazınsal etkiden" de söz eder M. Dahrendorf. Yazın ile eğitim ilişkisi türlerinden bağımsız olarak varolan ya da varolması gereken, estetik kaygıyı güden bir yazınsal etki. Sanat ve eğitim ilişkisi biraz da yazınsal etkiyle ilgilidir. Bu noktada Schiller'in "Spieltrieb" kavramı anılabilir. Bu mektuplarında Schiller (1793, s.78-81), oyunun önemine dikkati çeker ve insanın oyun içersinde birçok şeyi öğrenebileceğini belirtir. Sanatın da bir tür oyun olduğu görüşü ile insanın en iyi, "Estetik Olan" la eğitilebileceğini öne sürer. Bu mektuplarda dile getirilen şey sanatın, estetiğin doğasında varolan eğitsel yanı ve içeriğidir.

Çocuk ve Gençlik Yazını odaklı bir yaklaşımla öğreticilikten, bu yazının amaçları doğrultusunda çalışmak anlaşılmalıdır. Çocuk Ve Gençlik Yazını, H.H. Ewers ve M. Lyppe'in de (1985: 35) belirttikleri gibi (M. Dahrendorf'un aktarımına göre) sözlü kültürden yazılı kültüre geçişte yeralan önemli bir olgu da yazın edimi sürecidir. Bu anlamda Çocuk ve Gençlik

Yazının kendisi kadar kuramı da öğreticilik içerir. Bu nedenle bu yazının doğası bir hedef kitle yazınıdır. Elbette yazın için kesin kalıplar çizilemez belki ama çocuk ve gençlik yazını hedef kitlesi açısından önemli bir yer tutmaktadır. Zira bu yazın türü, genel olarak okumaya, yazına bir geçişi sağlamaktadır. Dar anlamda 'Öğreticilik'ten burada çocuk ve yazın çevresinde odaklaşan tüm düşünce ve araştırmalar kastedilmiştir. Bu da Çocuk Ve Gençlik Yazını kitaplarını, onlarla birlikte okumak anlamına da gelir. Bu bakımdan okumalar, kitap tanıtımları önem taşımaktadır.

Okul ve öğretmenler, Çocuk ve Gençlik Yazının daha çok öğretici ve eğitsel yanı ile ilgilenmektedirler. Oysa bu alanda daha serbest çalışmalı ve okuma ilgisi öne çıkarılmalıdır. Okuma ve Yazın derken unutmamamız gereken bir diğer nokta da alımlamadır. Okuma tamamen alımlama ile ilgilidir. Bu anlamda M. Dahrendorf iki öneri ileri sürer:

- serbest ders biçimleri ve
- yaratıcı, eyleme dönük yöntemlerle çalışma.

Sonuç olarak öğreticilik ve eğitsellik, Çocuk ve Gençlik Yazını'ndan ayrı düşünülemez. 18. yüzyıldaki gelişiminden beri bir yanda eğlendirici, öte yanda estetik yanı bulunan bu yazın türü bugün artık yalnız eğlendirici değil, öğreticilikle birlikte düşünülmektedir. Tabi eğitimlikten anlaşılan, "parmak sallayan" otoriter bir anlayış değil, açık bir yaklaşımdır. Çocuk Ve Gençlik Yazını, bir "hedef kitle yazını" olarak düşünüldüğünde, okuma ve yazın edimi bağlamındaki işlevi ve önemi açısından dikkatleri çekmektedir. Böylelikle derslerde Çocuk ve Gençlik Yazının serbest, yaratıcı ve eyleme dönük olarak yer alması ayrıca önem kazanmaktadır.

Bir sorun tümcesi olarak; 'Çocuk ve Gençlik Yazını, gerek ortaöğretim, gerekse öğretmen yetiştiren yüksek öğretim kurumlarındaki ders programlarında yer almalı, varolanlar da gözden geçirilmelidir. Ayrıca bu derslerle ilgili olarak yöntem sorunu irdelenmelidir,' şeklinde tanımlayabiliriz.

Yükseköğretimde Çocuk ve Gençlik Yazını

Yükseköğretimde ve özellikle de Eğitim Fakültelerindeki yazın eğitimi, yine ortaöğretimdeki gibi dilbilgisi ve yazın tarihi bilgisinden oluşmakta, hatta onun devamı niteliğini taşımaktadır. Selahattin Dilidüzgün'ün (1996), 1993 yılında üniversite öğrencileriyle yaptığı okuma, yazarları ve kitapları tanıma konularına ilişkin anket, yazın eğitiminin çarpıklıklarını ortaya koymaktadır.

Yükseköğretim kurumlarında, özellikle öğretmen yetiştiren Eğitim Fakültelerinde Çocuk ve Gençlik Yazını, ders programlarında yer almalı, varolanlar da gözden geçirilmelidir. Bu kurumlarda Çocuk Ve Gençlik Yazını ne amaçla, nasıl verilmektedir? Geleceğin öğretmenlerinin, çocuklara yönelik yazını incelemeleri büyük önem taşımaktadır. Bu dersler, amacına uygun olarak ne şekilde yeniden düzenlenmelidir? Ders programlarında Çocuk ve Gençlik Yazının yer alması, tek başına bir çözüm değildir. Bu konunun bir de yöntem boyutu vardır incelenmesi gereken. Öğrenci odaklı yaklaşımdan hareketle, hedef-kitlenin gereksinimleri belirlenmeli, buna göre de düşünsel etkinliği öngören, yaratıcı, eyleme dönük bir yöntem oluşturulmalıdır.

Bir öğretmenin en temel ve öncelikli görevlerinden biri de, okumayı sevdirmesidir herhalde. Bunun için de halen eğitim sistemimiz içersinde varolan öğrenme ve öğretme alışkanlığından kaynaklanan ezbere bir bilgi yığılması değil, tersine okuduğunu anlama, değerlendirme, yani okuduğu ile düşünsel anlamda bir hesaplaşma veya eleştirel düşünebilme yetisini geliştirebileceği, düşünsel bir etkinliğe dönük derslere gereksinim vardır. Hedef kitleyi gözönünde bulundurduğumuzda Çocuk ve Gençlik Yazını ürünleriyle çalışmak, bize birçok olanaklar sağlayacaktır. Yükseköğretim düzeyinde öğretmen adaylarının bu alandan yararlanabilme ve bu yazın türünün ürünleriyle çalışabilme yöntemlerinin kazandırılması gereklidir.

Çocuk ve Gençlik Yazınında Eser Seçimi

Bir sorun tümcesi tanımlamaya çalışırsak; tipler güdümlüdür, belli ölçütlere göre oluşturulmuştur. Yazın aracılığı ile oluşturulan tipler, o kültürün/ toplumun iyi, kötü ve gerçek örnek modellerini de ifade etmektedir. Bu nedenle, özellikle eser seçiminde gözönünde bulundurulması gereken ölçütlerden biri kahraman imgesi olmalıdır, varsayımını ileri sürebiliriz. Derslerde kullanılacak metinlerin seçiminde birçok ölçütler olabilir. Bu motif hem hedef kitle açısından, hem de ders amaç ve ilkeleri açısından önemlidir sanıyorum.

"Kahraman" sözü genelde hep olumlu imgeler çağırıştırır usumuzda. Olumlu anlamlar yüklenmiştir daha çok; başkışı, iyi, doğru, güzel, örnek gibi. Ya da güçlü, kollu kuvvetli bir 'Alp' tipi vb. Kötü kahramanlar da vardır elbette. Bir de James Krüss'ün (1987) kahramanları vardır; gerçek ve sahte kahramanlar. Bunlar, öz niteliklerine, yeteneklerine göre değil, yaptıkları işe göre sınıflandırılır. Tüm bu sıfat yakıştırmaları ve saptamalar hangi ölçüt ya da normlara göre

belirlenmektedir? Kahraman imgesi, ‘insan - kahraman - mythos’ düzleminde hangi boyuttur? Bir kahraman imgesinin gerçekliği nedir ve acaba ne kadar olumludur? Bir figür ne kadar yüceleştirilebilir ve bu ne kadar sağlıklıdır? Bu sorulara göre bir kahraman yalnızca kurmaca bir dünyada yaşayan ulaşılmaz olan mıdır? Bunun yanı sıra, karşıt bir kahraman imgesinin getirileri veya götürüleri neler olabilir? Değer yargılarını ve kültürleri yansıtan bu “iyi, gerçek, güzel” gibi kavramlar ne kadar evrenseldir? Ayrıca Evrensellik bağlamında ulusal değerlerin yeri nedir ve ne ölçüde evrensel olanla uzlaşır ya da çatışır? Kısacası gerçek kahraman kimdir?

Söz konusu Çocuk ve Gençlik Yazını olunca sözünü ettiğimiz tüm bu değerler nasıl bir boyut kazanır? Sanırım her ulus, çocuklarına, gençlerine kendi değerlerini kazandırmaya, kendi normlarına uygun kuşaklar yetiştirmeye çalışır. Bunu da elbette önemli bir ölçüde eğitim yoluyla yapmaya çalışır. İşte bu noktada Çocuk ve Gençlik Yazını’nın ayrı bir önemi ve işlevi ortaya çıkmaktadır. Özellikle de genel anlamda yazına ve okumaya geçişte üstlenmiş olduğu bir geçiş süreci görevi ile. Ayrıca bu yazın aracılığı ile öne sürülen idealize edilmiş kız ve erkek figürlerinin rolünü de unutmamak gerekir. Bir tür köprü görevi gören bu yazın türü, okuma bilinci açısından, gelişme ve yetişme çağındaki çocuklar ve gençler için çok önemli ve etkileyicidir. Bu anlamda oluşturulan/ sunulan tipler, ayrıca önem taşır sanırım. Çünkü bu tipler, *daha çok özdeşleşmeciler okuma bilincine sahip hedef kitle için birer örnek model oluşturmaktadır.*

Çocuk-Gençlik Yazını ile Eğitim-Öğretim ilişkisi bağlamında hangi figürlere yer verilmesi gerekmektedir? Ya da buna gerek var mıdır? Konu ve metinlerin seçimi hangi ölçütlere göre yapılmalıdır? Bu yazınsal figürler, yalnızca okurlara ulaşmak içindir. Bunlar “iyi”yi temsil etmeli ya da “yanlış”ı yermeli ama doğrudan değil, modern anlamda dolaylı olarak ortaya koymalıdır. Zira artık günümüzde otoriter bir tavırla “parmak sallamak” değil, “Pazar” birçok şeyi belirlemektedir. Bu noktada iyi gençlik kitabı nasıl olmalıdır, sorgusunu yapmak gerekecektir.

Kurgulanan gerçeklik ne kadar gerçekçidir sorusu da bence incelenmesi gereken diğer bir noktadır. Burada yazarların, metinlerinde çizdikleri imgeler söz konusudur. Çocuk ve Gençlik Yazınında okur olarak çocuk ve gençlerin hangi gerçekliği paylaştıkları sorgulanmalıdır. Gerçekten yazın aracılığı ile alıntılanan ya da kurgulanan gerçeklik ne kadar gerçekçidir? Yoksa yalnızca öğreticiliğin sınırladığı bir gerçeklik mi söz konusudur? Bu anlamda eğitselliğin tek başına gerçekliği belirlememesi

gerektiğini savunan M. Dahrendorf, ikisinin bir arada bulunabileceğini belirtir.

“Gerçek ve Sahte Kahraman Öyküleri”.

James KRÜSS, “*Mein Urgrossvater, die Helden und ich*” adlı eserinde “*Geschichten von wirklichen und falschen Helden*” alt başlığı altında birçok kahraman öyküleri sunar okuyucuya. Her öykü sonunda ise, öykü kahramanının gerçek bir kahraman olup olmadığını tartışır. Anlatılan öyküler aslında birçok yerde rastlayabileceğimiz, masalsı, tarihsel, fabl veya fantastik gibi farklı türlere ait kahraman öyküleridir. Yananlamsal olarak J. KRÜSS’ün, *kahraman imgelerine eleştirel bir gözle baktığını* düşünüyorum. Peki kimdir gerçek kahraman, nasıl biri olmalıdır, bunu doğrudan, otoriter bir anlayışla betimlemiyor J. KRÜSS. Öykü içerisinde öyküler anlat(tır)arak yapıyor bunu. Ama geniş bir ‘kahramanlar’ repertuarı sunuyor okura. Eserin başkışilerinin de üzerlerinde durdukları konu ‘kahramanlar’dır. Yazarın bu eseri kahraman öyküleri arasında bir gezinti gibidir. Büyükbaba ile torunu kahraman öyküleri, şiirler vb. yazarlar. Ele aldıkları ana konu ise gerçek bir kahramandır. Her öykü veya anlatıdan sonra, oluşturdukları kahraman figürünü tartışır. Tartışmanın eksenini ise, anlatının konusunun ne kadar kahramanlara yaraşır olup olmadığı ve kahramanın eylemlerinin ne kadar kahramanca olduğudur. Ayrıca kahramanın nitelikleri üzerinde, insan erdemlerini ve ne kadar gerçek bir kahramana yakışır yakışmadığını tartışır. Kahramanca diye betimlenen eylemler genellikle insancıl, özgürlükçü ve eşitlikten yana olan eylemlerdir; iyi, güzel, doğru (evrensel değerlere uygun) kişilik özellikleridir. Bazı öykülerde de alışageldiğimiz güçlü, yetenekli, lider ve hatta vurup kıran kahraman imgesinin tam tersine, güçsüz, zayıf, çocuk yaşı, ‘*Antiheld*’ anlamında bir anti-kahraman figürüne de rastlanır. Üzerinde durulan konu ise kahramanın kendisinden çok, onu kahraman yapan eylemi, yaptığı iştir. Kahramanın büyüklüğü, yaptığı işin insanlara olan yararı ile ölçülür. Böylelikle ‘gerçek kahraman kimdir’ sorusundan hareketle arayışa girerler. Bunun yanı sıra sahte kahramanlara da yer verilir. Yaptıklarıyla kahraman diye bilinen figürler, insancıl, barışçıl, eşitlikçi ve özgürlükçü ölçütlere göre değerlendirildiğinde yanlış ya da sahte kahraman olarak karşımıza çıkmaktadır. Ortaya konan tüm bu düşünceler antitoriter bir yaklaşımla, eserin başkışilerinin konuşarak, tartışarak vardıkları sonuçlar olarak okura sunulmaktadır. Okur bir yerde *kahraman kavramını sorgulamaya* yönlendiriliyor dolaylı olarak. Peki gerçek kahraman kimdir, nasıl olmalıdır gibi sorular sormaya yönelir.

James KRÜSS, anlatılarını dizi olarak "Die Geschichten der 101 Tage" başlığı altında günlere bölmüş. "Mein Urgrossvater die Helden und ich" adlı eseri de onbeşinci günden yirmibirinci güne kadar yer alan öyküleri kapsamaktadır. Her bir gün adı altında da beşten ona kadar değişen sayılarda kısa öykü ve şiirler yer almaktadır. Anlatı ve şiirlerin konusu değişik tür ve nitelikteki kahramanlardır. Bunların arasında hayvanlar ve nesneler de yer almaktadır. Anlatım perspektifi incelendiğinde tüm bu öykü ve şiirler üçüncü bir kişi olan çocuğun "Boy"un ağzından anlatılır. Kurgu, "Boy" ile büyükbabası arasındadır; birlikte kahramanlık öyküleri bulur, şiirler yazarlar. Boy ile büyükbabası, kendi deyimleriyle 'kahraman' araştırmacılarıdır; kahraman öyküleri oluştururlar.

Sonuç

Ortaöğretimdeki 'Türk Dili Ve Edebiyatı' derslerinde okutulan ders kitaplarını T. Polat (1991) şöyle eleştirir: "genelde hep aynı yazarlarla ve neredeyse aynı örneklerle sınırlandırılmış bir dil ve yazın öğretimi, dilin ve yazının sürekli gelişen, değişen, zenginleşen özüne ters düşer. Üstelik öğrencide okuma zevki yaratma yerine bıkkınlık yaratır, onu dil ve yazın alanlarında etkin ve verimli olmaktan alıkoyar." Ders kitaplarının çoğunun amacı da, genç kuşaklara 'milli' değerleri-kültürü, klişeleşmiş iyi-güzel kişilik özelliklerini ve onurlu, çalışkan vb. ideal davranış biçimlerini aşlamak diye tanımlanmıştır. Elbette olumlu davranışlardır bunlar. Ancak evrensel boyutu da bulunan yazın gibi kültür-sanat alanlarının ortaöğretimdeki işlevi, herşeyden önce zevk alma ilkesinden yola çıkarak, okura / öğrenciye okumayı sevdirmektir. Böylelikle bilinçli bir okur yetiştirmek, yazın eğitiminin başlıca amaçlarından biri olmalıdır.

Bu türden kronolojik yazın tarihi ve dilbilgisi konularının yoğunlaştığı dersler yerine serbest bir okuma dersi konmalıdır. Öğrenci okuma işine, yerine getirilmesi gereken bir ödev olarak bakmamalı, daha doğrusu bu konuma getirilmemelidir. Öğrenci yalnızca okumalı, okuduğu şeyden zevk almalıdır. Okumanın tadına varabilmelidir. Bu derslerde eser seçimi de olabildiğince serbest olmalıdır. Hedef kitlenin yaş grubuna bağlı olarak daha çok Çocuk Ve Gençlik Yazını'ndan eserler seçilebilmelidir. Böylelikle ezberci öğrenim ve öğretim alışkanlığımızdan sıyrılarak, eyleme, düşünsel etkinliğe yönelik derslerin yapılabilmesine de zemin yaratırız.

KAYNAKÇA

- Baungärter, Alfred C. (1976). "Jugendbuchkritik in Deutschland", Bad Heilbrunn.
- Dahrendorf, Malte. (1992). "Kinder und Jugendliteratur in ihrem Verhältnis zu Pädagogik und Didaktik" Arbeitsgemeinschaft Jugendliteratur und Medien (Hrsg), Informationen Kinder- und Jugendmedien, Juventa Verlag, Weinheim.
- Dilidüzgün, Selahattin. (1996). "Çağdaş Çocuk Yazını -Yazın Eğitime Atılan İlk Adım- "Doğan Kardeş Kitaplığı- 92, ISBN 975-363530-3, İstanbul .
- Haas, Gerhard in. (1989). Praxis Deutsch, H.89/1988, s:4.
- İpşiroğlu, Zehra. (1991). "Yüksek Öğretimde Nitelik Sorunu. Üniversitede Köklü Değişikliklerin Gerekliği", Ankaraner Beiträge zur Germanistik, Ankara s: 25-34.
- Kuruyazıcı, Nilüfer. (1991). "Vorschläge zu einem Lernerorientierten Literaturunterricht", Ankaraner Beiträge zur Germanistik, Ankara s: 159-164.
- Krüss, James. (1987). "Mein Urgrossvater, die Helden und Ich", Die Geschichten der 101 Tage/ Geschichten von wirklichen und falschen Helden Ravensburger V. Hamburg.
- Pape, Walter. (1981). "Das literarische Kinderbuch". Berlin und New York .
- Polat, Tülin. (1991). "Türkçe Dersleri I", Türkiye'nin Ders Kitapları, Cem Yayınevi, İstanbul.
- (1995). "Günümüz Koşullarında Almanca Öğretiminin İşlevi ve Aday Öğreticilerin Yetiştirimi". Alman Dili ve Edebiyatı Dergisi IX, İstanbul, s: 199-205
- Postman, Neil. (1983). "Das Verschwinden der Kindheit." Frankfurt am Main 1983 in DAHRENDORF, Malte; "Kinder und Jugendliteratur in ihrem Verhältnis zu Pädagogik und Didaktik", Arbeitsgemeinschaft Jugendliteratur und Medien (Hrsg), Informationen Kinder- und Jugendmedien, Juventa Verlag, Weinheim, 1992.
- Sauer, Paul Ludwig. (1976). "Die neuen Welt der klugen Kinder". In: "Phantasie und Realität in der Jugendliteratur": Hrsg Vom Arbeitskreis für Jugendliteratur, Heilbrunn.
- Şayın, Şara. (1989). "Vorschläge zur Neuorientierung der Literaturdidaktik der deutschen Sprache und der Germanistik an den türkischen Universitäten", Ankaraner Beiträge zur Germanistik, Ankara: s: 25-36.
- Schiller, Friedrich. (1793/94). "Über die Aesthetische Erziehung des Menschen." Zweiter Brief . s: 78-81.
- Tapan, Nilüfer/Tülin Polat. (1995). "Die Ausbildung der Rückkehrer / Die Rückkehrer als Ausbilder", Tagungsbeiträge des V. Türkischen Germanistik Symposiums, Eskişehir, s: 93-107.
- Woolgst, Heinrich. (1950). "Das Elend unserer Jugendliteratur". Worms,wunderlich 1950